

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КЛАСИЦИЗМ ТА ЙОГО ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ В АРХІТЕКТУРІ ОДЕСИ

Письмак Ю.О., ст. викладач, Залогіна А.С., студентка
(Одеська державна академія будівництва та архітектури)

Зароджений в епоху Ренесансу на основі античної спадщини, класицизм сформувався у XVII ст. у Франції, відобразивши підйом абсолютизму. XVIII століття вважають новим етапом в його розвитку, оскільки в цей час він відображав інші громадянські ідеали, засновані зокрема на ідеях філософського раціоналізму доби Просвітництва.

«Творцями стилю класицизм спадщина античної культури сприймалася як невичерпне джерело натхнення, а твори давньогрецьких і давньоримських майстрів – як ідеальні зразки» [1, с. 114]. Німецьким мистецтвознавцем і антикваром, «батьком археології» Йоганном Вінкельманом був сформульований девіз епохи класицизму: «Єдиний спосіб для нас бути великими, якщо можливо, неповторними – це наслідування древнім». А. О. Добролюбський пише: «В цьому відношенні перший план Хаджибею – Одеси, складений де Воланом зимою-весною 1794 р., свідчить про те, що Одеса була задумана як античне місто з самого початку. В ньому де Волан втілює найдавніші традиції й досвід містобудування античної цивілізації, який був узагальнений римським архітектором та інженером Марком Вітрувієм Полліоном в трактаті “De architectura”» [2, с. 49].

Вагомий внесок у розвиток класицизму в Україні, зокрема, на Півдні країни, внесли британці. «Так, наприклад, зовнішній вигляд і силует церкви Святого Мартину в Полях (Лондон, арх. Д. Гіббс, 1721-1726 рр.) стає своєрідним ключем до розгадки джерел принципів формоутворення таких православних храмів, як: Спасо-Преображенський собор в Одесі; Спасо-Преображенський собор в Катеринославі (Дніпропетровську); Церква в садибі пані Задонської Великий Бурлук; церква в садибі князя С. Д. Голіцина Должик; Грецька церква в Одесі (до руйнування дзвіниці) тощо» [1, с. 116].

«Архітектурі класицизму властива строгість форми, ясність просторового рішення, геометризм інтер'єрів, м'якість кольорів і лаконізм зовнішнього та внутрішнього оздоблення будівель. І в парковій архітектурі формується так званий регулярний стиль, де всі газони та клумби мають правильну форму, а зелені насадження розміщені строго по прямій і ретельно підстрижені (Садово-парковий ансамбль Версаля)» [3, с. 91-92]. Формування та розвиток класицизму

в Одесі обумовлюється декількома факторами: по-перше, пануючою в світі наприкінці XVIII – на початку XIX ст. «архітектурною модою» і використанням архітекторами Імперії затверджених зразкових проєктів; по-друге, багатонаціональним складом населення, який сприяв тому, що в архітектурі відбився грецький вплив, а також італійські, французькі й вірменські архітектурні прийоми (зокрема, в фасадних композиціях житлових будинків). Місцеві кліматичні та геологічні умови теж мали велике значення: в будівництві застосовували місцевий камінь – вапняк-черепашник, який визначив мурування з великих блоків. Пекуча літня спека міста сприяла застосуванню портиків і лоджій.

Перші споруди, побудовані в даному стилі, відрізнялися раціоналізмом і стриманістю декору. В ранній період класицизму в Одесі були побудовані: незавершена церква Святої Катерини на однойменній площі (не збереглася) і соборна церква, яка сьогодні відома як Спасо-Преображенський собор (обидві запроєктовані архітектором та інженером Вікентієм Ванрезантом (1755-1808)). Також над першими будівлями класичного стилю в Одесі працювали брати-італійці Джованні і Франц Фраполлі і видатний петербурзький архітектор Жан-Франсуа Тома де Томон. До 1840-х рр. місто будували класицисти Ф. Боффо, Г. Торрічеллі, І. Даллаква, І. Козлов та інші зодчі, кожен з яких вніс у вигляд міста низку цінних будівель і споруд.

Серед знакових «класичних» споруд в Одесі можна виділити: Будинок Вчених (Палац графа Толстого) (1830 р., арх. Ф. К. Боффо, Г. І. Торрічеллі, вул. Сабанєїв міст, д. 4); Одеська міська рада (Стара Біржа) (1829-1834 рр., Ф. К. Боффо, Г. І. Торрічеллі, Думська площа); «Циркульні корпус» одеської Міської клінічної інфекційної лікарні (1802-1807 рр., арх. Жан-Франсуа Тома де Томон, Джованні Фраполлі, Стор Ферстер, вул. Пастера, 5); Палац Потоцького (Одеський художній музей) (перша чверть XIX ст., авторство приписують арх. Ф.К. Боффо (?), вул. Софіївська, 5); Готель дю-Норд (1820-1821 рр., арх. Ф. Шаль і Ф. К. Боффо, вул. Пушкінська, 13); старий міський театр (1810 р., арх. Жан-Франсуа Тома де Томон); грецька Свято-Троїцька церква (1804-1808 рр., арх. Ф. Фраполлі, вул. Єкатерининська, 55). Період класицизму був одним з ключових в історії одеської архітектури та містобудування. Також у цей час були створені такі шедеври стилю, як ансамбль Приморського бульвару з напівкруглою площею і пам'ятником Дюку де Рішельє, Приморські сходи, комплекси Воронцовського палацу (рис. 1) і Пале-Рояль. Фасади будинків оштукатурені, строго симетричні, ордерні композиції виступають

основними декоративними мотивами. Часто зустрічаються витончені портики.

На сьогодні багато архітектурних пам'яток Одеси доби класицизму потребують реставрації, збереження. Архітектура того періоду уособлює високий естетичний смак європейців, майстерність і талант зодчих, інженерів, будівельників. Строгість, виразність форм, дотримання класичних канонів і пропорцій, дозволили зодчим минулого створити будівлі та споруди, які прикрашають середмістя Одеси і приваблюють цінителів архітектури з усього світу.

Рис. 1. Палац графа М. С. Воронцова. 1826-1829 рр. м. Одеса

Література

1. Письмак Ю.А. Интернациональное значение английского классицизма и его античные основы. *Проблеми теорії та історії архітектури України*. Зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2005. Вип. 6. С. 113-121.
2. Добролюбский А.О. Город Витрувия и де Волана. *Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: Астропринт, 2015. С. 48-58.
3. Крук В.Ю. Одесознавство. Навч. посібник. Одеса, 2010. 384 с.